

Др Милица КОВАЧЕВИЋ*

Др Бранислава ПОПОВИЋ-ЋИТИЋ**

Лидија БУКВИЋ***

КОМПАРАТИВНИ ПРЕГЛЕД АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА И МЕРА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ¹

Апстракт

Последњих деценија реаговање на малолетнички криминалитет, али и друге проблеме у понашању деце и младих, фокусирано је на примену неинституционалних санкција и мера путем којих примарно треба задовољити васпитне и образовне потребе деце и младих. Иако је, сходно Конвенцији УН о правима детета и другим међународним документима, првенствени значај дат најбољем интересу детета и његовој будућој реинтеграцији, приметно је да се траже и адекватна решења за мањи број малолетника који врше тежа кривична дела и посебно кривична дела из области насилничког криминалитета. Зато треба постићи баланс у примени институционалних и алтернативних санкција и мера. Имајући у виду наведено, аутори су настојали да сагледају нормативне оквире више европских земаља који се односе на примену санкција неинституционалног карактера и превасходно санкција које се примењују у заједници, са циљем утврђивања извесних сродних тенденција или пак различитости. Примењени су нормативно-логички метод и метод анализе садржаја, а рад се завршава препорукама које би могле бити од утицаја на систем реаговања на малолетнички криминалитет и делинквенцију у Србији.

Кључне речи: деца и млади са проблемима у понашању, најбољи интерес детета, санкције које се примењују у заједници, упоредно право.

* Ванредни професор, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Република Србија, bucak80@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0458-8193.

** Редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Република Србија, b.porvicic@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1076-5838.

*** Асистент, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Република Србија, lidija_bukvic@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8161-1337.

¹ Рад је резултат пројекта који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, уговор бр. 451-03-137/2025-03/200096.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Опште је познато да се у савремено доба инсистира на што рестриктивнијој примени институционалних мера када су у питању малолетни преступници, те деца и млади са проблемима у понашању. Тако је током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века дошло и до осмишљавања већег броја алтернатива за кустодијалне мере, а пошавши од уверења да се на овај начин умањују негативни ефекти затварања и поспешује реинтеграција (Koops-Geuze & Weerman, 2021). Процес усложњавања и умножавања алтернативних санкција, и то посебно оних које се имплементирају у заједници, снажно је подстакнут усвајањем Стандардних минималних правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману (Резолуција Генералне скупштине УН, бр. 45/110 од 14. децембра 1990. године), познатијих као Токијска правила. Токијска правила пледирају за што разгранатију примену алтернативних санкција, за осмишљавање што већег броја локално расположивих солуција, као и за интензивно укључивање заједнице у примену ове врсте санкција и мера. Правило бр. 13.1 предвиђа да треба потенцирати примену метода као што су рад на случају, групна терапија и посебни третмани за специфичне категорије преступника, а увек уз учешће адекватно обучених стручњака и укључивање институција из више сектора, као што су систем социјалне заштите, образовање и здравство (Токијска правила бр. 13. 2 и 13.4).

Треба нагласити да се појам ванинституционалних санкција разликује од земље до земље, али да им је већином заједничко то да подразумевају примену одређених садржаја путем којих се утиче на позитивне промене у понашању, те да искључују трајнији боравак у установи. Овакав карактер алтернативних санкција условљен је тиме што се, како литература указује, малолетни преступници неретко сусрећу са проблемима у домену менталног здравља и друштвеног функционисања, тако да су интернализовани и екстернализовани проблеми у понашању заступљени како код малолетника који се упућују у установе, тако и код малолетника према којима се примењују санкције у заједници (Rijo, Brazao et al, 2016). Када је у питању хетерогентост алтернативних санкција, неспорно је да постоје велике разлике и у погледу нивоа процењеног ризика, фазе кривичног поступка и самих мера које се могу применити према малолетницима који се не упућују у установе затвореног карактера (Espinosa et al, 2021). Најзаступљеније међу неинституционалним санкцијама јесу оне које се имплементирају у заједници и чија је окосница учење, радно ангажовање, терапијски приступ, надзор и други слични пропратни садржаји. Тако једно компаративно истраживање глобалног карактера указује да је током 2018. године чак 72% малолетних преступника било обухваћено неком од санкција које не подразумевају смештање у установу, при чему је у Канади број малолетника који се не усмеравају у установе досегао 87%, односно 90% у Холандији (Koops-Geuze & Weerman, 2021). Истраживања указују да се применом алтернативних санкција могу

постићи позитивни ефекти. У литератури се истиче да малолетни преступници који су обухваћени програмима у заједници и којима су пружени помоћ и подршка, манифестују нижи степен рецидивизма и ређе се поново сукобљавају са законом, у односу на њихове вршњаке који су подвргнути мерама затворене заштите (Espinosa et al, 2021).

Велико преимућство санкција које се примењују у заједници огледа се и у томе што, захваљујући њиховом карактеру који није ригидан и формалан, малолетници добијају прилику да активније партиципирају у поступку имплементације санкције, што се у савремено доба сматра изузетно значајним. Тако је једна студија спроведена у Уједињеном Краљевству указала да млади имају потребу да изнесу своје мишљење, да сматрају да треба уважити факторе који су допринели делинквентном понашању, као и да желе да им се помогне у решавању проблема са којима се сусрећу, односно да им се пружи подршка у личном развоју и остваривању сопствених амбиција (Smithson & Jones, 2021, 356).

Но, алтернативне санкције које се имплементирају у заједници нису усмерене само на задовољавање потреба малолетника и решавање потешкоћа са којима се они лично сусрећу. Све више се наглашава потреба за пружањем сатисфакције жртвама деликата и за (ре)успостављањем хармоничних односа у заједници. Отуда је значајно то што се у склопу санкција у заједници могу применити и ресторативни програми, с обзиром да је њихова природа таква да могу бити спроведени како током самог трајања кривичног поступка, тако и у склопу скретања кривичног поступка на неку од диверзионих метода поступања (Kimbrell, Wilson & Olaghere, 2023).

И поред бројних предности алтернативних санкција, не треба заборавити да оне могу имати и одређене негативне стране. Наиме, за разлику од санкција институционалног карактера чији је изрицање и извршење дефинисано прецизним нормативним оквирима, када су у питању санкције које се примењују у локалној заједници различити аспекти нису децидно и детаљно опредељени релевантним прописима. Тако у пракси може бити спорно под којим условима и од стране којих актера се ове мере извршавају и ко контролише стандарде који се односе на њихову примену, док питање заштите права малолетних преступника постаје посебно значајно. Стога Токијска правила предвиђају да преступници имају право да поднесу захтев или жалбу суду или другом независном органу поводом остваривања законом загарантованих права (правило бр. 3.5) у вези са изрицањем и применом неинституционалних санкција.

2. КОМПАРАТИВНИ ПРЕГЛЕД АЛТЕРНАТИВНИХ МАЛОЛЕТНИЧКИХ САНКЦИЈА И МЕРА

Треба имати у виду да је компарирање института који се односе на реаговање на шире схваћену малолетничку делинквенцију изузетно комплексно. Наиме,

поступање према малолетним лицима у овој сфери не односи се само на поступање правосудног система, већ и на образовно-васпитни систем, као и на системе социјалне и здравствене заштите. Такође, треба одговорити на питање ко се заправо сматра малолетним учиниоцем деликта, те да ли уопште постоји прецизан регистар кривичних санкција које се у датој држави примењују према малолетничкој популацији (Dunkel, 2022). Познато је да у појединим државама, попут Шкотске унутар Уједињеног Краљевства и Бугарске, не постоји јасна дистинкција између малолетника² који се позивају на кривичну одговорност и малолетника према којима се примењују мере условљене антисоцијалним понашањем и васпитном запуштеношћу (Ковачевић, 2018; Ковачевић и Васиљевић Продановић, 2020). Стога долази до сложеног преплитања између мера и поступака у ингеренцијама правосудног система и система социјалне заштите, услед чега треба бити веома опрезан при давању било каквих закључака о системима малолетничког правосуђа у различитим деловима света.

Следи сумарни приказ алтернативних малолетничких санкција у неколико европских држава.

2.1. Финска

Када је у питању Финска, опште је познато да се велики значај придаје примени различитих превентивних стратегија, што важи и за друге северноевропске државе. У превентивном деловању предњаче образовне и васпитне установе, тако да је школским програмом обухваћено едуковање о природи, карактеру и узроцима делинквентног понашања (Khmelevska & Muravyeva, 2024). Посебно је акцентована примена ресторативних програма, која није искључена ни у случају извршења тежих кривичних дела. Инсистира се на примени медијаторских поступака и преовлађује мишљење да се путем посредовања у решавању конфликта најбоље предупредује рецидивизам. То свакако не значи да у Финској није могућа примена институционалних мера, премда се из године у годину умањује број малолетника који у било ком тренутку бивају лишени слободе (Khmelevska & Muravyeva, 2024).

У Финској заправо не постоје специјалне малолетничке санкције, мада су одређене законске измене на том пољу увођене почев од 1996. године. Према малолетницима се, једнако као и према пунолетнима, може применити новчана казна, затвор и друштвено корисни рад, с тим што се сматра да новчана казна неће бити примерено решење за највећи број малолетника. Такође, судије избегавају изрицање затворске казне када су у питању малолетници, а законом је искључена могућност

² За потребе излагања у овом раду појмови „малолетник“, „малолетно лице“ и „дете“ не подразумевају садржину опредељену позитивноправним оквиром у Србији, с обзиром на упоредноправни карактер рада.

доживотног затварања ових лица. Друштвено корисни рад се примењује током осам месеци, а може трајати до 200 часова.

Не треба сметнути с ума ни то да се у Финској много улаже у развој мера социјалне политике и што садржајнију заштиту грађана, тако да је у једном тренутку спроведен и својеврсни експеримент током кога је одређени број грађана у периоду од две године на месечном нивоу добијао износ од око 560 EUR (Khmelevska & Muravyeva, 2024, 190). Показало се да је ова мера имала и више но повољан утицај на опште благостање грађана, да су се осећали растеређено и спокојно, што је неке од њих навело на размишљање о новим пословним подухватима, али и на то да се интензивније ангажују по питању задовољавања потреба локалне заједнице (Khmelevska & Muravyeva, 2024).

2.2. Данска

За Данску је карактеристичан одговор на малолетничку делинквенцију који је дубински испреплетан са системом социјалне заштите. Међутим, почев од 2019. године уведени су и нови специфични одговори на проблематично понашање, с обзиром да је уочено да, иако стабилна или у опадању, малолетничка делинквенција обухвата и деликте одређеног броја малолетника који перзистентно врше тежа кривична дела (Larsen et al, 2023). Тако се сада у поступак који се односи на лица узраста од 10 до 17 година обавезно укључују локалне комисије које, уз анализу и подршку система социјалног старања одлучују о томе које ће се санкције примењивати. И даље је фокус на мерама подршке, едукације и помоћи, али постоји и могућност упућивања у едукативни центар затворене природе у трајању до две године. За малолетнике, па и младе старије од 18 година, који манифестују само блаже проблеме у понашању и чине кривична дела која нису насилна и даље је надлежан систем социјалне заштите који се фокусира на примену ресторативних и заштитних мера.

2.3. Украјина

У Украјини се инсистира на примени идеја ресторативне правде, и то посебно након измена закона из 2019. године (Khmelevska & Muravyeva, 2024). Тако је фокус на медијацији, мирном решавању сукоба, те помирењу и надокнади штете, посебно када су у питању прекршаји и лакша кривична дела. Казне могу бити примењене према малолетницима узраста од 16 до 18 година, док ће се према лицима старијим од 14 и млађим од 16 година применити: јавно извињење или други облик извињења жртви, упозорење, опомена и надзор од стране родитеља, старатеља или просветног радника. За старије од 16 година у обзир долазе и новчана казна, друштвено корисни

рад, па и упућивање у установу. Постоји могућност да родитељи и старатељи малолетника такође буду позвани на одговорност (Bugaiets et al, 2021).

После 2021. године дошло је до додатних измена и допуна закона, тако да у поступцима медијације активно учествује бесплатна правна помоћ, а значајно је проширен и регистар кривичних дела за која се овај поступак може применити (Khmelevska & Muravyeva, 2024, 192). Под утицајем интернационалних стандарда, у Украјини је отпочео процес специјализације судија који пресуђују у малолетничким предметима (Kutylenko, 2020).

Занимљиво је и то да се у Украјини примењују различити програми за девојке и младиће, с обзиром на њихове различите одлике и потребе.

2.4. Шпанија

У Шпанији је почев од 1992. године приметно веће учешће концепта ресторативне правде у решавању малолетничких кривичних предмета, тако да се масовније примењују помирење и медијација (Fernandez et al, 2021, 66). Постоји могућност да се умањи трајање различитих малолетничких санкција уколико малолетник у току имплементације мере пристане на примену неке ресторативне технике, мада стручна јавност истиче да би ресторативну правду требало и знатно агилније примењивати (Fernandez et al, 2021). Са друге стране, неспорно је да је малолетничка делинквенција у Шпанији у паду, тако да ова држава има чак и нешто ниже учешће малолетника у укупном криминалитету у односу на европски просек, док број малолетника који бивају лишени слободе из године у годину опада (Fernández-Molina & Bartolomé Gutiérrez, 2020, 7). Такође, после више законских реформи, може се рећи да је Шпанија окренута примени едукативних и заштитних мера према малолетницима, на уштрб некадашњег инсистирања на јавном интересу и општој безбедности.

Када су у питању институционалне санкције или мере затворене заштите, оне обухватају трајнији боравак у установи и слободу под одређеним надзорним мерама, док се у алтернативне санкције убрајају: третмани амбулантног карактера, похађање дневних центара у којима се имплементирају различити програми, забрана слободног кретања током викенда, забрана комуникације и сусретања са жртвом, надзор у заједници или од стране родитеља, друштвено корисни рад, забрана управљања моторним возилом и слично (De la Cuesta and Corodero, 2009, 23).

Третмани амбулантног карактера се односе на терапеутско поступање у погледу различитих поремећаја у развоју и понашању, с тим што могу обухватати и лечење болести зависности. Малолетник који избегава амбулантно лечење може бити упућен на извршење друге, строже мере. Боравак у дневном центру подразумева да малолетник остаје у својој породици, али да у току дана одлази у установу где се одвијају едукативне, рекреативне и друге активности (Murillo Herrera, 2015).

Затварање током викенда се споводи у трајању до 36 часова, и то тако да малолетник може боравити у одређеној установи или код своје куће, уз могућност похађања социјално-едукативних активности (Murillo Herrera, 2015). Једна од мера јесте испуњавање различитих задатака социо-едукативног карактера путем којих малолетник пре свега развија вештине за сналажење у друштвеним односима. Алтернативне санкције се примењују у трајању не дужем од две године, с тим што друштвено корисни рад може трајати до 200 часова, а затварање током викенда до осам викенда укупно (Dela Cuesta and Corodero, 2009). Приметно је да судија за малолетнике има широка дискрециона овлашћења при одлучивању о избору санкције, као и да му стручњаци из система социјалне заштите помажу да што боље упозна малолетникове личне и социјалне прилике.

2.5. Румунија

Након усвајања Кривичног законика из 2014. године у Румунији је проширен спектар санкција које се примењују према малолетницима, уз посебан фокус на санкције које се примењују у заједници. Под утицајем стручне јавности, законодавац се одлучио за примарну примену едукативних мера према малолетницима, при чему кривичној одговорности подлежу само малолетна лица старија од 14 година у време извршења кривичног дела.

Неинституционалне санкције подразумевају примену едукативних мера и саветовања путем којих се настоји утицати на промену начина размишљања и развијање личне одговорности (Nicorescu, 2024, 67). Најблажа мера обухвата похађање курсева који би се могли поистоветити са грађанским васпитањем у трајању до четири месеца. Затим, према малолетнику могу бити примењене надзорне мере које имплементира пробацијски службеник старајући се да малолетник похађа едукативне и превентивне програме, што може трајати између два и шест месеци. Посебно је занимљиво то што након измена закона постоји и малолетничка кривична санкција која садржи дневни надзор током одређеног броја сати свакога дана. Ова мера је уведена под утицајем шпанског малолетничког кривичног права (Nicorescu, 2024). Малолетник је за време имплементације мере дневног надзора под контролом пробацијског службеника, обавезно похађа одговарајуће програме, а мера траје између три и шест месеци. Уколико малолетник не поштује стриктну дневну рутину и не сарађује са пробацијским службеником, мера дневног надзора може бити продужена или пак супституисана институционалном мером.

2.6. Северна Македонија

У Северној Македонији дошло је до значајних измена у положају малолетних учинилаца кривичних дела када је 2007. године дефинисан специфичан и битно

другачији положај малолетника, у односу на пунолетне преступнике. У духу савремених решења акценат је на уважавању најбољег интереса детета, заштити малолетника било да су учиноци или жртве кривичног дела, те на што широј примени мера едукативног и васпитног карактера (Ahmedi, 2023).

Посебно треба поменути да је изменама закона из 2019. године уведена обавеза да се у јединицама локалне самоуправе конципирају превентивне стратегије усмерене на заштиту деце и сузбијање малолетничке делинквенције. Такође, инсистира се на мерама које нису репресивног карактера, а све више се примењују и ресторативне идеје и вредности. Налик на српске мере упозорења и усмеравања, и у Северној Македонији се изричу мере стављања под надзор од стране центра за социјални рад, родитеља, старатеља или пак надзирање од стране друге породице. Слично као и у Србији, минимално се примењује мера која подразумева смештање детета у другу породицу, док се мере надзора од стране родитеља знатно чешће примењују (Ahmedi, 2022). Постоји могућност изрицања својеврсне условне осуде за малолетнике, друштвено корисног рада и одлагања кривичног гоњења, а све у духу утицаја релевантних међународних документа (Izeti & Nicevic, 2020). Статистички подаци указују да се у великој већини случајева, око 95%, примењују едукативне и алтернативне мере, док су заводске мере минимално заступљене (Ahmedi, 2022, 45).

Посебно је значајан пропис који се односи на положај деце у правосудном систему (Закон за правда за децата, *Службен весник на Република Северна Македонија*, бр. 66/24) који предвиђа да се према деци у сукобу са законом примењују мере подршке и помоћи, као и поступци медијације са оштећенима, при чему у имплементацији процедура главну улогу имају центри за социјални рад. Овај закон опредељује појам „детета у ризику“, те је утврђено да је дете у ризику: дете, односно лице старије од пет и млађе од 18 година, са инвалидитетом; дете жртва насиља; образовно и социјално занемарено дете; дете које се налази у ситуацији у којој је отежано или онемогућено испуњавање васпитне функције од стране родитеља или старатеља; дете које није укључено у систем образовања и васпитања; дете које злоупотребљава психоактивне супстанце и које се бави просјачењем и дете које услед наведеног може доћи у контакт са правосудним системом као оштећени, сведок или слично.

2.7. Бугарска

У Бугарској је извршење малолетничких кривичних санкција уређено на специфичан начин, тако што су надлежности подељене између правосуђа и система социјалне заштите, те у различитим случајевима примат преузима један од ова два система.

У овој држави одређене заштитно-корекционе мере могу бити примењене и према деци која нису предузела делинквентне акте, али се налазе под повећаним

ризиком од развијања проблема у понашању услед неповољних породичних и социјалних околности. Таква деца и малолетници бивају упућени у различите центре, пре свега ради едукације, док се истовремено предузимају мере у циљу поправљања њиховог социјалног статуса.

Према деци и малолетницима који испољавају делинквентно понашање предузимају се мере које су у ингеренцијама правосудног система. Посебно је упечатљиво то што постоје локалне комисије за борбу против малолетничке деликвенције, и то што се оне формирају у свим јединицама локалне самоуправе (Polihronov, 2024). Комисије организују и координирају превентивне активности, разматрају малолетничке предмете и изричу васпитне мере. Међу мерама које се примењују на локалном нивоу су: извињење оштећеном, похађање саветовања, обука и програма за превазилажење проблема у понашању, васпитни надзор родитеља или старатеља, васпитни надзор од стране просветног радника, забрана посеђивања одређених места и установа и забрана контакта са одређеним лицима, отклањање штете радом малолетника и слично. Локалне комисије такође ступају у контакт са родитељима и старатељима како би им пружиле помоћ и подршку, али и како би контролисале њихово поступање према малолетницима, па ће лица која се старају о деци бити упућена да похађају консултације или одговарајуће програме. При имплементацији мера користе се ресурси невладиних организација, а у комисије су обавезно укључени просветни радници (Polihronov, 2024). Треба истаћи да постоје и школске комисије за сузбијање делинквенције, тако да ова тела самостално предузимају различите мере, али се и обраћају локалним комисијама онда када проблеми превазилазе школске ресурсе.

3. ЗАКЉУЧАК

И поред бројних разлика којима се одликују неинституционалне малолетничке кривичне санкције и мере у европским државама, уочљиво је и да све оне имају извесне истоветне елементе. Наиме, у духу вредности које пропагирају Токијска правила и Конвенција УН о правима детета (Њујорк, 1989), у фокусу су потребе деце и младих, њихов најбољи интерес и примена мера едукативног карактера. Наведено указује на спремност држава да се ухвате у коштац са узроцима малолетничке делинквенције, те да не поступају искључиво репресивно и уз занемаривање бројних и сложених потреба деце и младих.

Иако се доминантно примењују мере едукативног и протективног карактера, приметно је да поједине државе траже начине да адекватно реагују на недозвољена понашања мањег броја малолетника који манифестују израженије проблеме у понашању. За сада се и даље инсистира на дуготрајнијем затварању овог дела преступничке популације, иако не постоје аргументи који би говорили у прилог ефективности таквог приступа. Дакле, и поред тога што је малолетничка

делинквенција у највећем делу Европе прилично стабилна, или се чак одликује опадајућим трендовима, ни једна држава се не одриче могућности да према малолетницима примени и институционалне санкције. Описане тенденције односе се и на Србију, у којој је малолетничка делинквенција последњих година на стабилном нивоу, уз уочавање тренда нешто веће заступљености појединих насилних деликата (Вујичић, 2020, 92).

Интензивнија примена све разноврснијих неинституционалних санкција за малолетнике неминовно представља будућност кривичноправне, али и шире схваћене друштвене реакције када је у питању сузбијање малолетничког криминалитета и других проблема у понашању. Једноставно, реинтегративни потенцијали оваквих мера и значајне могућности за њихову имплементацију у локалној заједници у пракси потискују мере институционалног карактера. Овакве тенденције изражене у компаративној пракси требало би да моделирају и поступање у Србији, с обзиром да тренутно постоји разгранат нормативни оквир за примену санкција у заједници, уз истовремену драматичну оскудност ресурса који би се користили за те намене. Такође, у Србији посебно треба размишљати о далеко активнијој улози локалне заједнице, грађана и цивилног сектора у примени санкција и мера за малолетнике, с обзиром да је тренутно ова тема готово у целисти запостављена.

ЛИТЕРАТУРА

Ahmedi, B. (2022). Retributive versus restorative approach to child delinquency: the case of north macedonia. XLVI. pp. 37-60. *Annual of Institute for Sociological, Political and Juridical research*. DOI:10.55302/ISPJR22461-2037a;

Ahmedi, B. (2023). Comparative Approach to Juvenile Justice. *Macedonian Review for Criminal Law & Criminology*, 30, 198-210;

Bugaiets, T. et al. (2021). *The analysis of the system of justice for minors in conflict with the law in Ukraine: The research report*, Kyiv. Доступно на: <https://khisr.kharkov.ua/en/the-analysis-of-the-system-of-justice-for-minors-in-conflict-with-the-law-in-ukraine-practical-aspects/>;

De la Cuesta, J. L., & Cordero, I. B. (2009). The Juvenile Justice System in Spain. *Lex et Scientia*, 16(1), 9-51;

Dunkel, F. (2022). Youth justice: European and international developments and (good) practices. IN: Nelken, D. & Hamilton, C., *Research Handbook of Comparative Criminal Justice*. Northhampton: Edward Elgar Publishing, pp. 30-48;

Espinosa, E. et al. (2021). Examining what works for youth with moderate risk involved with the juvenile justice system: Comparing the effect of the Community Connections Program and a vocational support program over a 9-year time period. *Criminal justice policy review*, 32(3), pp. 300-325;

Fernández-Molina, E., & Bartolomé Gutiérrez, R. (2020). Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why?. *European Journal of Criminology*, 17(3), pp. 306-331;

Fernández-Molina, E., Bermejo, M., & Baz, O. (2021). Observing juvenile courtrooms: Testing the implementation of guidelines on child-friendly justice in Spain. *Youth justice*, 21(2), pp. 192-209;

Izeti, M. & Nicevic, M. (2020). International juridical principles for prevention of juvenile delinquency and legal legislation and practice in the Republic of North Macedonia. *International Journal of Social and Human Sciences*, 7 (13-14). pp. 97-111;

Khmelevska, N., & Muravyeva, M. (2024). Innovative approaches to juvenile justice reform: a Finnish-Ukrainian experience. *Amazonia Investiga*, 13(82), pp. 186-196;

Kimbrell, C. S., Wilson, D. B., & Olaghere, A. (2023). Restorative justice programs and practices in juvenile justice: An updated systematic review and meta-analysis for effectiveness. *Criminology & Public Policy*, 22(1), pp. 161-195;

Koops-Geuze, G. J., & Weerman, F. M. (2021). Community sanctions in youth justice compared to other youth crime responses: A meta-analysis. *European Journal of Criminology*, 20(2), pp. 758-781. DOI:10.1177/14773708211035305;

Kovačević, M. (2018). *Delinkvencija i pravna reakcija*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju;

Kovačević, M. & Vasiljević Prodanović, D. (2020). Diverzioni mehanizmi postupanja prema maloletnicima u Škotskoj - mogućnosti za primenu određenih iskustava u Srbiji. *Strani pravni život*, 2, pp. 111-124. DOI:10.5937/spz64-25413;

Kyrylenko, M. (2020). Juvenile Justice: Genesis and Current State in Ukraine. *Journal of Legal Studies*. 26, pp. 117-124. DOI:10.2478/jles-2020-0015;

Larsen, B. et al. (2023). New system responses to juvenile crime: Experiences from Denmark. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 110(3), pp. 332-350;

Murillo Herrera, V. (2015). The National Report on Participation and Juvenile Justice in Spain. Доступно на: https://defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2015/12/Twelve_Spain.pdf;

Nicorici, C. (2024). Legal Framework of Criminal Liability of Juvenile Criminals in Romania. IN: Miličević, M., Stevanović, I. & Ilijić, Lj., *Proceedings of the International Scientific Conference Life in Prison: Criminological, Penological, Psychological, Sociological, Legal, Security, and Medical Issues*. Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research. pp. 63–70. DOI: 10.47152/PrisonLIFE2024.42;

Polihronov, D. (2024). The System of Preventive, Corrective-Educational and Resocialising Activities in the Republic of Bulgaria, *Regional Formation and Development Studies*, 43(2), pp. 141-151, DOI:10.15181/rfds.v42i1.2618;

Rijo, D. et al. (2016). Mental health problems in male young offenders in custodial versus community based-programs: implications for juvenile justice interventions. *Child Adolescence Psychiatry Mental Health*, 10(40), pp. 1-12. DOI: 10.1186/s13034-016-0131-6;

Smithson, H., & Jones, A. (2021). Co-creating youth justice practice with young people: Tackling power dynamics and enabling transformative action. *Children & Society*, 35(3), pp. 348-362;

Вујичић, Н. (2020). Стање и тенденције криминалитета малолетника у Републици Србији, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 1, pp. 81-94.

Milica KOVAČEVIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, Republic of Serbia, bucak80@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0458-8193.

Branislava POPOVIĆ-ĆITIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, Republic of Serbia, b.popviccitc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1076-5838.

Lidija BUKVIĆ

Teaching Assistant, University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, Republic of Serbia, lidija_bukvic@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8161-1337.

COMPARATIVE LAW REVIEW- ALTERNATIVE SANCTIONS FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE WITH BEHAVIORAL PROBLEMS

Summary

In recent decades, the response to juvenile delinquency has focused on the application of non-institutional sanctions, through which the educational and upbringing needs of juveniles should be primarily met. Although, in accordance with the UN Convention on the Rights of the Child and other international documents, primary importance is given to the best interests of the child and the reintegration, it is noticeable that adequate solutions are also sought for a smaller number of juveniles who commit serious crimes, and especially violent ones. With this in mind, the authors sought to examine the normative frameworks of several European countries relating to the application of non-institutional sanctions and sanctions applied in the community, with the aim of identifying certain similar tendencies or differences. Therefore, the normative-logical method and the method of content analysis were applied. The paper concludes with recommendations that could have an impact on the juvenile justice in Serbia.

Key words: juvenile offenders, best interests of the child, community sanctions, comparative law.

